

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องเผชิญกับสภาวะการแข่งขันสูง และต้องเร่งพัฒนาคนของตนให้เป็นทรัพยากร มนุษย์ที่มีคุณภาพ เพื่อก้าวสู่สังคมโลกท่ามกลางสภาพการณ์แห่งการแข่งขันในปัจจุบัน การสร้างความเข้มแข็งของคนในชาติ ในการจัดการศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันทำงานอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษา นั้นย่อมมีความสำคัญและจำเป็นที่ต้องร่วมกันกำหนด ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความรู้แก่คนในชาติอย่างมีคุณค่าและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลต่อการปฏิรูปและเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน ซึ่งดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาศวรรษที่ 2 ที่มุ่งพัฒนาและปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานใหม่ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การปฏิรูปผู้เรียนยุคใหม่ การปฏิรูปครูยุคใหม่ การปฏิรูปโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และการปฏิรูประบบบริหารจัดการยุคใหม่ (สุทัศน์ สังคพันธ์ 2558:19) การปฏิรูปคุณภาพการศึกษา ส่วนหนึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพครู ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในระบบการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากครูมีความสำคัญในการใช้กลวิธีทางการศึกษาที่หลากหลายที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ วิทยาการ ช่วยฝึกให้มีทักษะชำนาญการเฉพาะด้านเพื่อประกอบอาชีพ รวมทั้งปลูกฝังให้บุคคลรู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาติตลอดจนมีความสำนึกและความรับผิดชอบในการรักษาความมั่นคง ความมีเสถียรภาพ และเอกราชของประเทศชาติ โดยครูถือว่าเป็นวิชาชีพที่มีองค์ประกอบสำคัญกล่าวคือ เป็นวิชาชีพที่ให้บริการแก่สังคมในลักษณะที่มีความจำเฉพาะเจาะจงด้วยการใช้วิธีการแห่งปัญญาในการให้บริการ รู้จักได้รับการศึกษาอบรมให้ความรู้กว้างขวางลึกซึ้งโดยใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร มีเสถียรภาพในการใช้วิชาชีพนั้นๆ ตามมาตรฐานวิชาชีพ มีจรรยาบรรณวิชาชีพ และมีสถาบันแห่งวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์ จรรโลงความเป็นมาตรฐานวิชาชีพ (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร,2557:1)

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาครูจึงนับได้ว่าเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาซึ่งการพัฒนานาคตของประเทศชาติในทางองค์การราชการ หรือรัฐสนับสนุนได้กำหนดให้ครูเป็นวิชาชีพควบคุม โดยกำหนดให้มีมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาในส่วนของครูที่อยู่ในภาคราชการได้กำหนดให้ครูเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ ครูจะต้องมีคุณสมบัติ คุณลักษณะ ตามมาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิทยฐานะ ซึ่งได้กำหนดสิ่งสำคัญกับความเป็นครูสอดคล้องกันคือ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านจรรยาบรรณของวิชาชีพ คุณธรรม ระเบียบวินัย เพื่อให้ครูมีชื่อเสียง มีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพมีความเป็นครู และมีจิตวิญญาณความเป็นครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,2554 :คำนำ) ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ครูเป็นไปอย่างมีคุณภาพครบถ้วนพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีและเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการมีจิตวิญญาณความเป็นครูนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นคุณลักษณะที่แสดงซึ่งพฤติกรรมเป็นที่ประจักษ์ นำชื่นชมและเป็นที่ยอมรับในการปฏิบัติหน้าที่ครูทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการด้วยคุณธรรม จริยธรรม และความ

ปรารถนาดี มีความเข้าใจที่จะพัฒนาศิษย์ตามศักยภาพพร้อมกับตระหนักถึงการพัฒนาอย่างองค์รวม ด้วยความจริงใจ เสียสละ ใฝ่รู้ ค้นคว้า สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลูกฝัง และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ ดังที่ธีรวัฒน์ เลื่อนฤทธิ์ (2552:12) กล่าวคือ ครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้พัฒนาตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ทันทเหตุการณ์ รักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีความเสียสละ มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และสังคม มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนมีการส่งเสริมและพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรม มีความอดทน รับผิดชอบต่อนักเรียนที่เอาใจใส่ต่อนักเรียน มีความขยันหมั่นเพียร รักความยุติธรรม และดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ดังนั้นการพัฒนาให้ผู้ประกอบวิชาชีพครู และนักศึกษาครูในสถาบันผลิตครูมีจิตวิญญาณความเป็นครูจะเป็นส่วนที่มีความสำคัญให้การประกอบวิชาชีพครูมีความสมบูรณ์ในการพัฒนาศิษย์ และเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ดังเช่นสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557 :11) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะครูที่มีคุณภาพในการยกระดับคุณภาพครูในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู และผู้มีความรู้ ความสามารถและทักษะการจัดการเรียนรู้ มีทักษะการสื่อสาร อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ตื่นรู้ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ เป็นแบบอย่างทางคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม รวมทั้งภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

ที่ผ่านมาการปฏิบัติหน้าที่ครูของผู้ประกอบวิชาชีพครูยังประสบกับปัญหา กล่าวคือ รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2558 :1) จากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ได้สำรวจความคิดเห็นครูสอนดี จำนวน 210 คน โดยกลุ่มตัวอย่างกระจายใน 4 ภูมิภาคของประเทศ เพื่อสอบถามถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการทำหน้าที่ครูและแนวทางการส่งเสริมครูให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งพบ 6 ปัญหาที่สำคัญที่กลายเป็นอุปสรรคของการทำหน้าที่ครู ประกอบด้วย 1) ภาระหนักนอกเหนือจากการสอน 22.93 % 2) จำนวนครูไม่เพียงพอ สอนไม่ตรงกับวุฒิ 18.57 % 3) ขาดทักษะด้านไอที 16.81 % 4) ครูรุ่นใหม่ขาดจิตวิญญาณ ขณะที่ครูรุ่นเก่าไม่ปรับตัว 16.49 % 5) ครูสอนหนักส่งผลให้เด็กเรียนมากขึ้น 14.33 % 6) ขาดอิสระในการจัดการเรียนการสอน 10.88 % จากผลการสำรวจมีข้อสังเกตน่าสนใจที่ทำให้ปฏิบัติหน้าที่ครูยังไม่ประสบผลสำเร็จ และคุณภาพการศึกษาไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ประการหนึ่งคือครูรุ่นใหม่ขาดจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ครูตามมาตรฐานวิชาชีพ

ครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นแหล่งของการผลิตครูวิชาชีพ ที่มุ่งผลิตครูให้เป็นในมิติใหม่ที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ให้บัณฑิตมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู เท่าทันวิทยาการในศตวรรษที่ 21 และให้ความสำคัญของการปลูกจิตวิญญาณวิชาชีพครูที่เป็นรากฐานของแก่นแท้ทางด้านจิตใจที่จะนำไปสู่การเป็นครู โดยกระบวนการผลิตครูที่เข้มข้นตั้งแต่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาชีพครู วิชาเอก การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะของการเป็นครูวิชาชีพ จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อส่งเสริมความเป็นครูวิชาชีพของนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. 2.1 เพื่อศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูวิชาชีพของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.2.3 เพื่อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อส่งเสริมความเป็นครูวิชาชีพของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตประชากร

1.3.1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเป็นจริงของการมีจิตวิญญาณความเป็นครู คือนักศึกษาครูฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ชั้นปีที่ 5 ใน 6 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 48 คน สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป จำนวน 47 คน สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 53 คน สาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 47 คน และสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ จำนวน 56 คน และสาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 65 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 313 คน

1.3.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรกลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหาร ครูต้นแบบหรือดีเด่นที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาระดับปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน และอาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 8 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูสู่ การเป็นครูวิชาชีพ ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ประชากรกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารและคณาจารย์คณะครุศาสตร์และครูโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู จำนวน 14 คน เป็นผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำกลยุทธ์พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

1.3.2 ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อส่งเสริมความเป็นครูวิชาชีพของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.3.3 ขอบเขตตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1.3.3.1 จิตวิญญาณความเป็นครู

- 1) ความศรัทธาในตนเอง และวิชาชีพครู
- 2) ความเชื่อมั่นในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน
- 3) การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
- 4) ความเป็นกัลยาณมิตรในวิถีแห่งความเป็นครู
- 5) การปฏิบัติตนและงานในหน้าที่ครู
- 6) ความร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาและชุมชนอย่างสร้างสรรค์

1.3.3.2 แนวทาง/กลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

- 1) การจัดการเรียนการสอนวิชาชีพรู
- 2) การจัดการเรียนการสอนวิชาเอก
- 3) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู
- 4) การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จิตวิญญาณความเป็นรู

1.3.4 ขอบเขตเวลา ปีงบประมาณ 2559

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.4.1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุวณสุนันทา มีกลยุทธ์พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นรูที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ความเป็นรูวิชาชีพรู มาตรฐานวิชาชีพรูที่จะทำให้เกิดการวางแผนในการพัฒนา นักศึกษารูอย่างเป็นระบบ ตามระดับชั้นปี และกิจกรรมที่มีการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของ มหาวิทยาลัย

1.4.2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุวณสุนันทา ซึ่งเป็นหน่วยงานผลิตรูสามารถผลิตบัณฑิตตามหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพรูของคุรุสภา ซึ่งมีข้อกำหนดในมาตรฐานหนึ่งว่า สถาบันผลิตรูจะต้องมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นรูตลอดหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นรูปรูธรรม ซึ่งส่งผลต่อการรับรองหลักสูตรการผลิตรูตามมา

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 จิตวิญญาณความเป็นรู หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงถึงพฤติกรรมที่เป็นที่ประจักษ์และน่าชื่นชมในการปฏิบัติหน้าที่รูทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยคุณธรรม จริยธรรม และความปรารถนาดี มีความเข้าใจที่จะพัฒนาศิษย์ตามศักยภาพด้วยความจริงใจภายใต้ความสุขที่จะเกิดขึ้นจากทั้งสองฝ่าย ประกอบด้วย ความศรัทธาในตนเองและวิชาชีพรู ความเชื่อมั่นในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ความเป็นกัลยาณมิตรในวิถีแห่งความเป็นรู การปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่รู การร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาและชุมชนอย่างสร้างสรรค์

1.5.2 ความศรัทธาในตนเองและวิชาชีพรู หมายถึง การแสดงออกด้วยความชื่นชมและเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเองและในอาชีพรู ด้วยตระหนักว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความสำคัญ และจำเป็นต่อสังคม พึ่งปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและภูมิใจรวมทั้งปกป้อง เกียรติภูมิของอาชีพรู เข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพรู

1.5.3 ความเชื่อมั่นในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน หมายถึง การแสดงออกด้วยความมั่นใจว่าผู้เรียนเป็นบุคคลที่สามารถพัฒนาได้ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ภายใต้ศักยภาพและบริบทที่มีความแตกต่างกัน โดยใช้วิธีการในการพัฒนาที่หลากหลายที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนทั้งในลักษณะเป็นรายบุคคล และกลุ่ม

1.5.4 การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นใฝ่แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อความรู้เท่าทันวิทยาการที่เปลี่ยนแปลง เพื่อนำความรู้มาใช้ประโยชน์ต่อวิชาชีพรู และการดำรงชีวิตที่ส่งเสริมให้การปฏิบัติวิชาชีพรูให้ประสบผลสำเร็จ และสร้างสรรค์ความเจริญให้กับชุมชนและท้องถิ่น

1.5.5 ความเป็นกัลยาณมิตรในวิถีแห่งความเป็นครู หมายถึง การเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ในการประกอบวิชาชีพครูด้วยการชี้แนะ ช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล ให้ความรักและความเมตตาแก่ศิษย์ ได้พบความสำเร็จตามความสามารถของตนเองและดำเนินชีวิตด้วยความก้าวหน้าด้วยดี

1.5.6 การปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ครู หมายถึง การปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาท หน้าที่ครู และสถานการณ์ปฏิบัติตนตามหลักการครองตน ครองคน และครองงานเพื่อให้การปฏิบัติงาน บรรลุผลสำเร็จเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมศิษย์และผู้อื่นให้ปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม จรรยาบรรณ วิชาชีพครู และพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับ

1.5.7 ความร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาและชุมชนอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความเต็มใจที่จะ ช่วยเหลือ หรือเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อร่วมงานในการปฏิบัติงานตามภารกิจในสถานศึกษาและนอก สถานศึกษาในการที่เชื่อมโยงไปสู่การนำชุมชนมาร่วมพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา และการนำศักยภาพ ของสถานศึกษาไปพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

1.5.8 กลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง แนวทางหรือวิธีการที่นำมาใช้ในการ ดำเนินงานเพื่อจัดกิจกรรมในการยกระดับการมีจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาครูให้ดียิ่งขึ้นอย่างเป็น รูปธรรมและต่อเนื่อง